

Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Baba Figürünün İncelenmesi

Saniye BENCİK KANGAL¹, Ayşenur KARAASLAN*² & Sevgi ARSLAN²

¹Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

²Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye

Geliş Tarihi: 8 Kasım 2017 Kabul Tarihi: 30 Aralık 2017

Öz:

Edebiyat, içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini yansıtır. Çocuk edebiyatı da içinde bulunduğu çağın ve toplumun benimsenmiş değerlerinin okuyucuyla paylaşılmasına olanak sağlar. Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında yer alan baba figürünün, yazılı ve görsel göstergelerle nasıl yansıtıldığını tespit etmektir. Araştırma nitel araştırma olup, veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Resimli Çocuk Kitapları, Toplumsal Cinsiyet Roller

Giriş

Bireylerin hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan kitaplar, çocukların gelişimlerinin desteklenmesinde ve içinde buldukları toplumu anlamalarında etkili bir uyarıcıdır. Bu doğrultuda çocukların hayal gücünü harekete geçiren edebi ürünler çocuk edebiyatını ortaya çıkarmıştır. Çocuk edebiyatı; çocukların duyu, düşünce ve hayal güçlerinin gelişimine katkıda bulunan, yazılı ve sözlü ürünlerin tümüdür.

Resimli çocuk kitapları, çocukların cinsiyet rolleri edinmelerinde önemli bir yere sahiptir. Kitaplarda yer alan kahramanların davranış biçimleri, meslekleri cinsel kimliklerinin gelişmesini etkilemektedir.

Bussey ve Bandura, (1999) gözlem yoluyla öğrenmenin cinsel rollerin öğrenilmesi ve cinsiyete uygun davranış kazanımlarının oluşturulması açısından çocuğa zengin bir çeşitlilik sağlayan temel süreçlerden biri olduğunu belirtmektedir. Çocuklar benzer ve farklı cinsiyetteki modellerini izleyerek, davranışlarını anımsayıp uygun durumlarda yeniden üreterek ve yeterlik algılarını pekiştirip güdüsel süreçleri uygulayarak cinsel kimliklerine uygun toplumsal rolleri kazanmaktadırlar (Bussey & Bandura, 1999).

*Sorumlu Yazar E-mail: aysenurkaraaslan94@gmail.com

Orcid ID:

Çocuk edebiyatı ürünlerinde kahramanlar, çocukların kendileriyle özdeşim kurmasına olanak sağlar. Kahramanlara atfedilen cinsiyet rolleri ve onların sunuluş ve kurgulanış biçimleri, çocuklar için özdeşim kuracakları modelleri oluşturur. Bu doğrultuda, çocuk edebiyatı ürünlerinde cinsiyet rolleri modern hayata uygun olarak örneklendirilmeli, kadına ve erkeğe verilen değerler ve yüklenen anlamlar arasında farklılık olmamalıdır (Sever, 2004).

Toplumda kadın ve erkeklerden beklenen belirli davranışlar vardır, bu davranışlar toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını oluşturur. Bu kalıp yargılara göre; erkeklerin kişiliğinin daha aktif, maceracı, bağımsız özellikte olduğu düşünülmektedir (Dökmen, 2006).

Modern hayat ile birlikte kadın ve erkeklerin cinsiyet rolleri de dengelenmeye başlamıştır. Bu doğrultuda kadın ve erkeklerin cinsiyet rollerini keskin çizgilerle ayırmak yerine karşı cinse ait rolleri de edinebilmek gerekmektedir (Özgüven, 2001).

Okul öncesi dönem çocuklarına sunulan resimli çocuk kitaplarında doğru modeller oluşturulduğunda önemli bir eğiticiliğe sahip olabilirken, yanlış modellemeler çocuğun gelişimi üzerinde olumsuz sonuçlar yaratan bir araç haline dönüşebilmektedir (Gürşimşek & Günay, 2005).

Bu araştırma ile okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında baba figürünün incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. Yıldırım ve Şimşek (2013: 45) nitel araştırmayı “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırma türlerinden doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada öncelikle okul öncesi döneme ait resimli çocuk kitapları belirli ölçütler doğrultusunda seçilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Veri Seti

Araştırmanın veri kaynakları, ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu bağlamda kitapların okul öncesi dönem çocuklarına hitap etmesi, kitapta baba figürüne yer verilmesi, kitapların edebî eser niteliği taşıması gibi ölçütler esas alınmıştır.

Çocuk edebiyatı alanında çok satan 150 kitap arasından 50 resimli çocuk kitabı olduğu belirlenmiştir. Bu kitaplar arasında baba figürü olan 7 kitap araştırma kapsamına alınmıştır. İncelenen 150 kitaptan; 10 bilim-çocuk, 2 çıkartma, 2 kavram, 1 dokun-hisset kitabı, 11 seri kitap, 9 kitap seti ve 65 ilkökul dönemi kitabı araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmanın veri analizinde önce betimsel analiz, ardından içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda öncelikle kitaplarda baba figürüne yer verilip verilmediği betimsel analiz yöntemi ile saptanmıştır. Ardından belirlenen kitaplardaki baba figürü dilsel ve görsel

ögeler yardımıyla incelenmiştir ve veriler, derinlemesine bir analize tabi tutularak kod ve kategoriler altında sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Verilerin analizinde cümle ve görseller esas alınmıştır.

BULGULAR

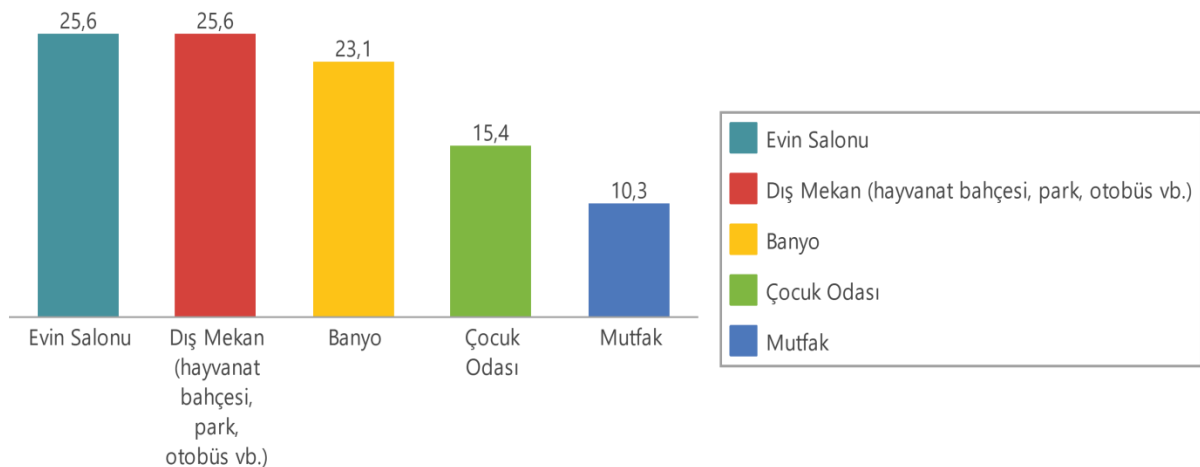
İncelenen okulöncesi döneme ait resimli çocuk kitaplarındaki baba figürüne dair şu bulgular elde edilmiştir.

Online olarak kitap satan internet sitesindeki çok satan kitaplar listesine göre; 50 resimli çocuk kitabından sadece 7'sinde baba figürü olduğu bulgusuna rastlanmıştır. İncelenen kitaplardan birinde babanın sadece söylemlerine yer verilmiş ancak baba resmedilmemiştir. Bu kitaplardan 1 tanesi Türk yazara ait olup, diğerleri çeviri kitap niteliği taşımaktadır.

Tablo 1. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarının Adları ve Künye Bilgileri

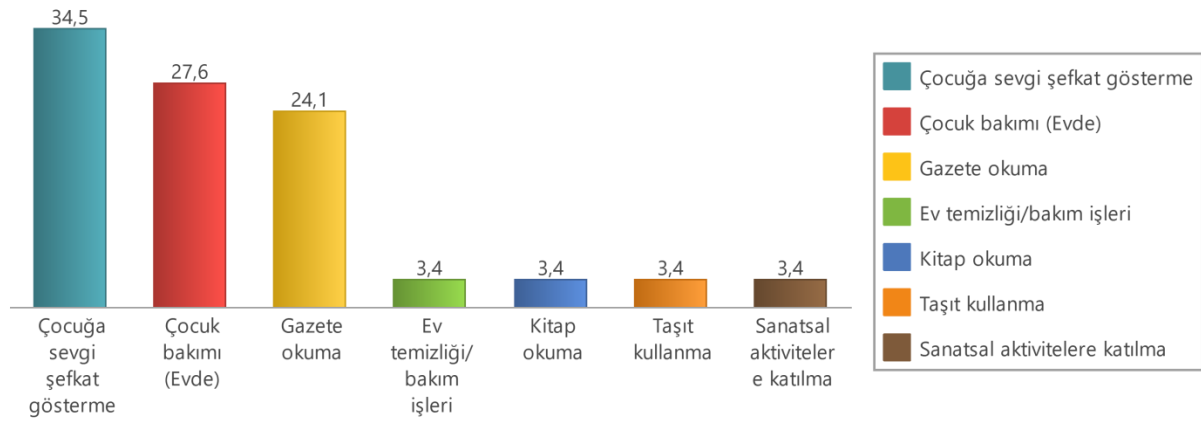
	Kitap Adı	Yazarı	Yayınevi
1	Gergedanlar Krep Yemez	Anna Kemp	Pearson
2	Köpekler Bale Yapmaz	Anna Kemp	Pearson
3	İyi Geceler Farecikler	Frances Watts	1001 Çiçek
4	Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor	Feridun Oral	Yapı Kredi Yayınları
5	Zürafa Saklama Rehberi	Michelle Robinson	Pearson
6	Babacığa Öpücükler	Frances Watts	1001 Çiçek
7	Kaplanı Sakın Gıdıklama	Pamela Butchart	Marsık

Tablo 1'e göre araştırma kapsamına alınan kitapların yazar ve yayınevlerinin benzerlik gösterdiği; baba figürünün, anne figürüne göre sayıca daha az yer verildiği görülmüştür.

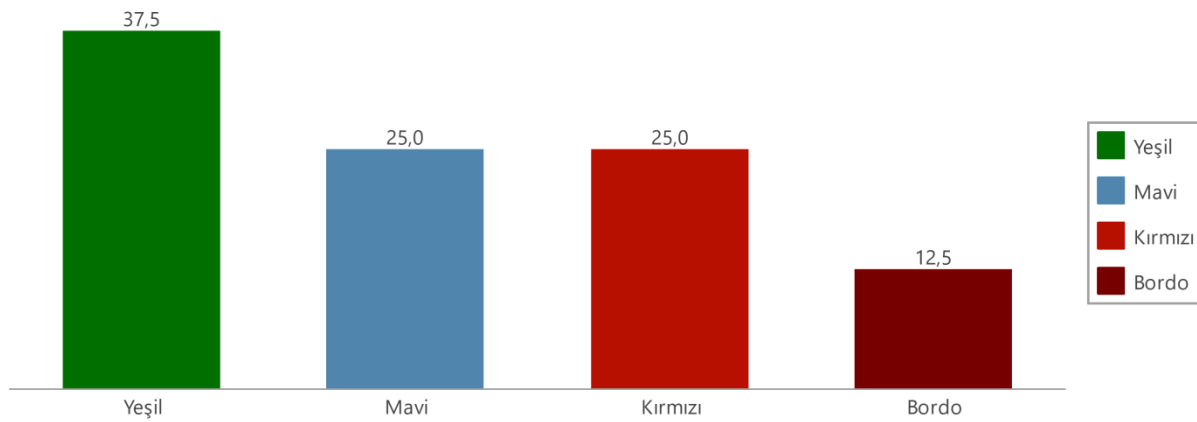
Grafik 1. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarındaki Baba Figürünün Mekânsal Analizi

Grafik 1'e bakıldığında incelenen kitaplarda baba figürünün, evin salonunda (% 25,6), dış mekânlarda (% 25,6), banyoda (% 23,1), çocuk odasında (% 15,4) ve mutfakta (% 10,3) resmedildiği belirlenmiştir.

Grafik 2. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarındaki Baba Figürünün Eylemlerinin Dağılımı

Grafik 2'ye incelendiğinde kitaplardaki baba figürünün çocuğa ilgi/şefkat gösterme (% 34,5), çocuk bakımı (% 27,6) ve gazete okuma (% 24,1) eylemlerinde baskın oldukları belirlenmiştir. Ayrıca incelenen kitaplarda ev temizliği/bakım işleri (% 3,4), kitap okuma (% 3,4), taşıt kullanma (% 3,4) ve sanatsal aktivitelere katılma (% 3,4) eylemlerinde diğer eylemlere oranla daha az yer verildiği belirlenmiştir. Çocuğa ilgi/şefkat gösterme eyleminin baskın olması, seçilen kitaplardan 1 tanesinin baba çocuk ilişkisi üzerine yazılı olmasından kaynaklanmaktadır.

Grafik 3. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarındaki Baba Figürünün Tercih Ettiği Kıyafetlerdeki Renklerin Dağılımı

Grafik 3'e göre kitaplarda babaların kıyafetlerinde yeşil (% 37,5), mavi (%25), kırmızı (% 25) ve bordo (% 25) renklerini tercih ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. İncelenen 2 kitapta babalık rolünün hayvanlara atfedildiği ve hayvanların kıyafetsiz resmedildiği saptanmıştır.

İncelenen kitapların hiçbirinde babaların mesleklerine dair herhangi bir ayrıntıya yer verilmediği görülmüştür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kaynak ve Aktaş (2017), okul öncesi hikâye ve masal kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerini inceledikleri araştırmada, kadın ile erkek karakterlerin birbirine yakın oranlarda yer aldığını

tespit etmiştir. Ancak okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında yer alan “baba” figürlerinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada, baba figürüne anne figüründen sayıca daha az yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir şekilde Anderson ve Hamilton (2005), resimli çocuk kitaplarında anne ve babaların nasıl betimlendiğini inceledikleri araştırmada, babalara annelerden daha az yer verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmada babanın evin salonu, dış mekanlar, banyo, mutfak, çocuk odasında resmedildiği görülmüştür. Ancak babanın genellikle çocuğuyla evin dışında ilgilenirken resmedildiği dikkat çekmektedir. Bu sonuç, geleneksel kalıp yargılara uygun bir durum arz etmektedir.

İncelenen kitaplarda babanın çocuğa ilgi/şefkat gösterme, çocuk bakımı ve gazete okuma eylemlerinde baskın oldukları saptanmıştır. Ancak bu çalışmada babaların çocukların bakımında görev almasına rağmen; daha başarısız ve ikinci planda yansıtıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çatalcalı ve Soyer tarafından 50 hikaye kitabı incelenerek yapılan araştırma sonuçlarına göre; baba çalışma hayatı içinde ele alındığından çocuğun eğitimi, duygusal ilişkileri gibi alanlarda babanın etkin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu bakış açısı toplumsal kalıp yargılarla örtüşmektedir.

Toplumda erkeği simgeleyen renk geleneksel olarak mavi olmasına rağmen, bu çalışmada babanın kıyafetlerinde tercih ettikleri renklerin, toplumsal kalıp yargıların aksine daha çeşitli olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından birisi de gazete okuma eylemi sadece babalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durum geleneksel kalıp yargılarıyla paralellik göstermektedir.

Elde edilen tüm sonuçlara bakıldığında, resimli çocuk kitaplarında yer verilen baba figürlerinin rolleri toplumdaki kalıp yargılarla örtüşmediği özellikler olsa da genel olarak paralellik göstermektedir.

ÖNERİLER

Kitapların çağdaş yaşama uygun, toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesi göz önünde bulundurularak yazılması, anne ve babaların aile içi rollerde sorumlulukları paylaştıklarını gösteren yazı ve görseller kullanılması önerilmektedir.

Resimli çocuk kitaplarında yer alan baba figürlerinin sayısı ve nitelikleri artırılmalıdır.

Kitaplarda anne ve babalara meslek atfedilirken, mesleklerde cinsiyet ayırımından kaçınılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anderson, D. A. & Hamilton, M. (2005). Gender role stereotyping of parents in children's picture books: The invisible father. *Sex Roles*, 52(3-4), 145–151.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological review*, 106(4), 676.
- Dökmen, Z. (2006). Working, gender and gender roles and relation between housework and depression. *Turkish Psychology J*, 12(39), 39-56.

Gürşimşek, I., & Günay, D. (2005). Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Rollerinin İşlenişinde Kullanılan Dilsel ve Dildışı Göstergelerin Değerlendirilmesi: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Kaynak, D., & Aktaş, E. Okul Öncesi Hikaye ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini.

Özgüven, İ. E. (2001). Ailede iletişim ve yaşam: PDREM Yayınları.

Sever, S. (2004). Anadili ediniminde çocuk kitaplarının işlevi. Çoluk Çocuk Dergisi, 36, 14-15.

Soyer, A. Ç. (2010). Okul Öncesi Dönem Çocuk Hikâye Kitapları: Stereotipler ve Kimlikler.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.(9. Genişletilmiş Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.

<https://www.kitapyurdu.com/cok-satan-kitaplar/haftalik/1.html> Erişim Tarihi: 09.04.2018

http://www.idefix.com/?gclid=CjwKCAjw6djYBRB8EiwAoAF6ofPZzR_VICgRqllRzgRy9DxygCmdM7-UvPvj4gLBxjJEToHy0Qn5BoC_T0QAvD_BwE Erişim Tarihi: 09.04.2018

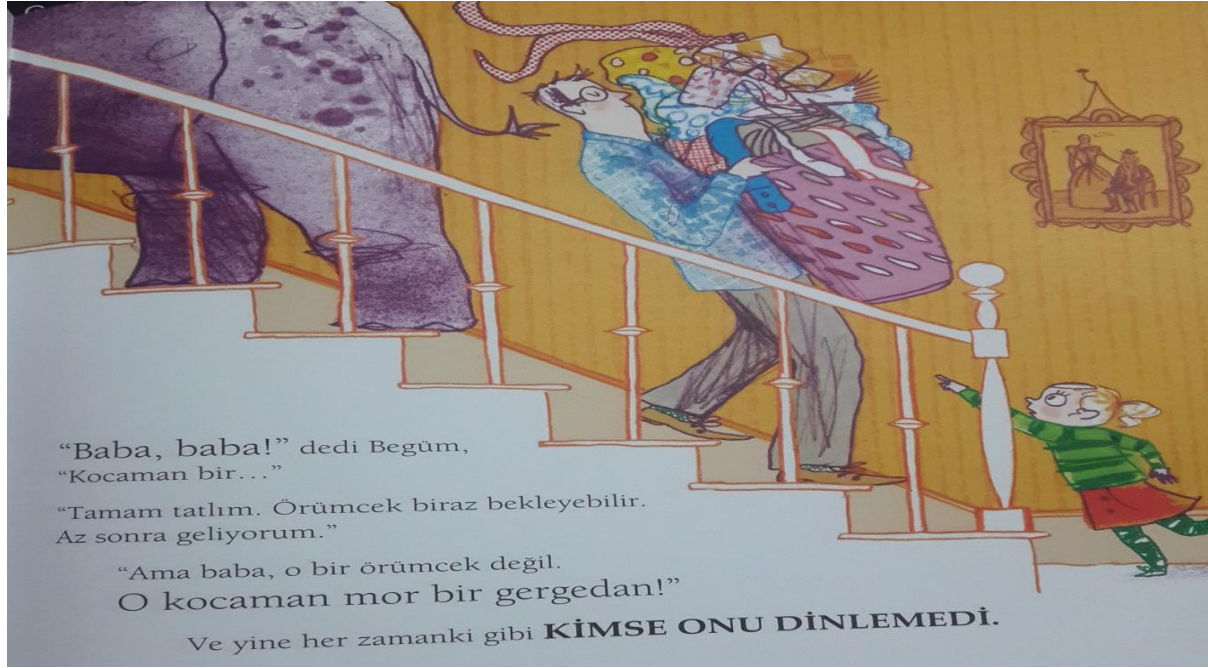
EK

Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Sf. 5-6

Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Sf. 26

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 4

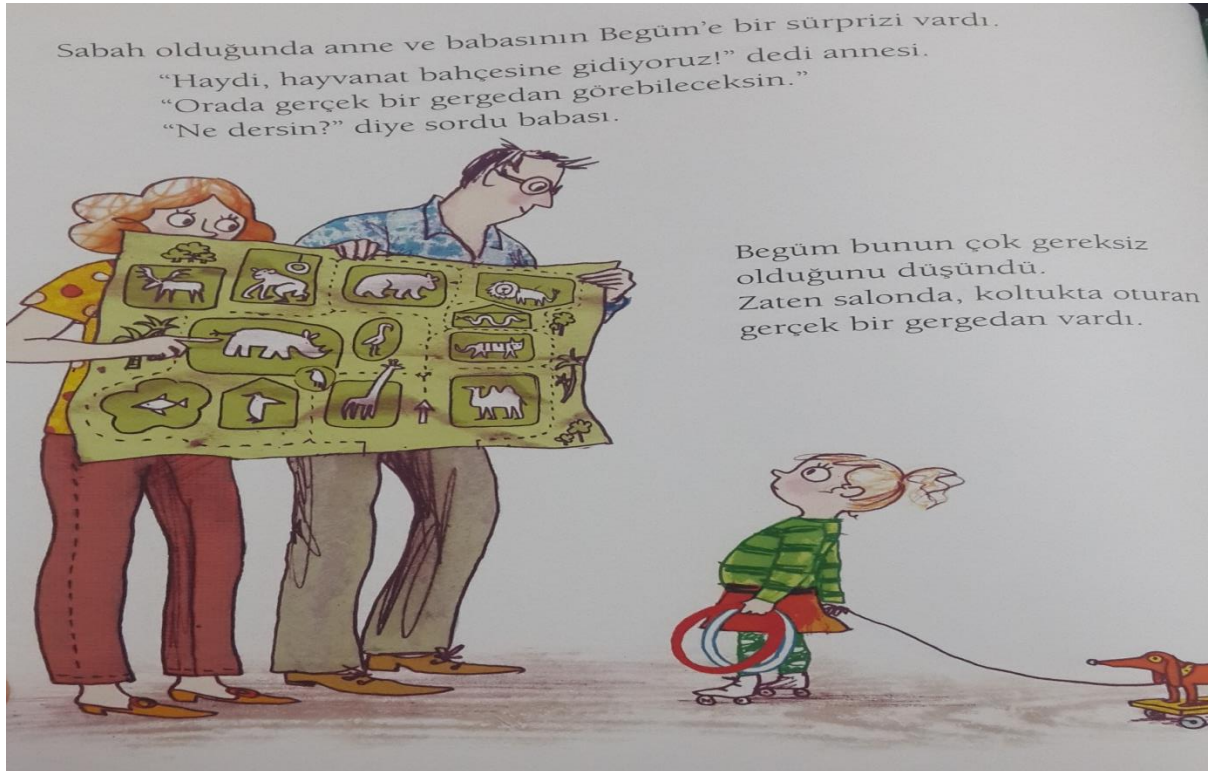

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 9

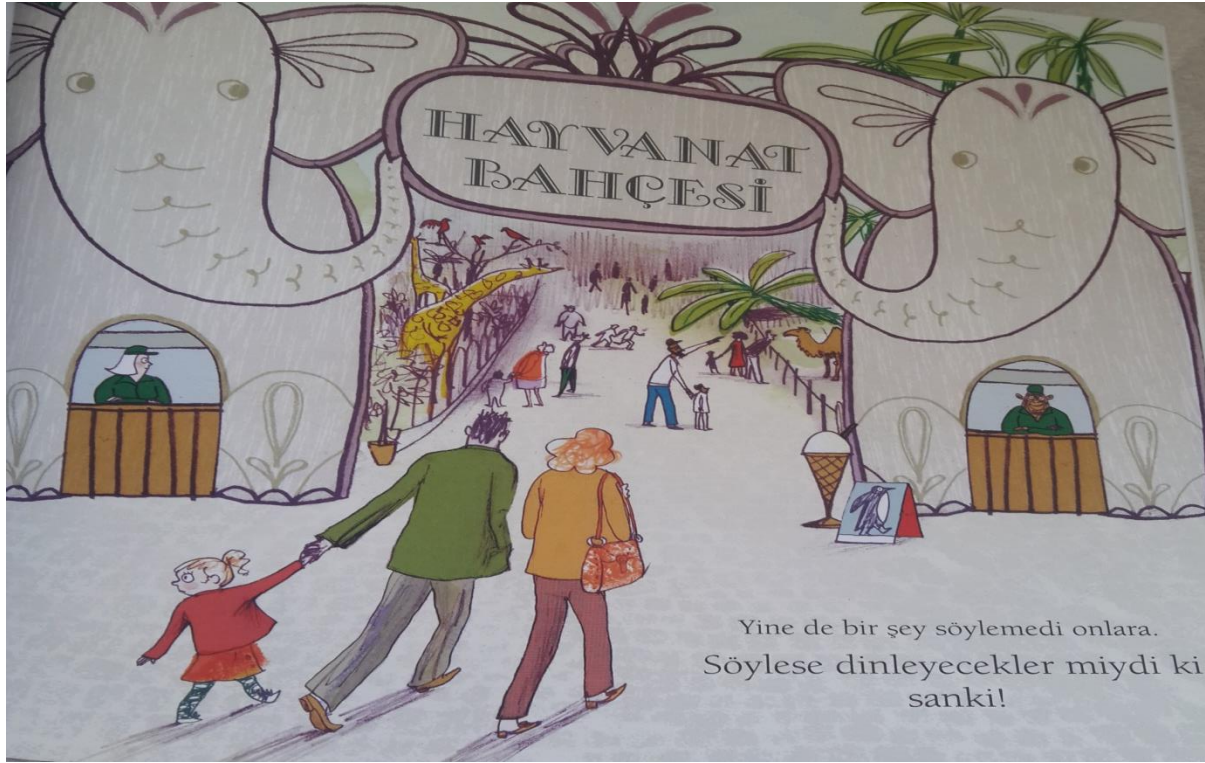

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 10

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 15

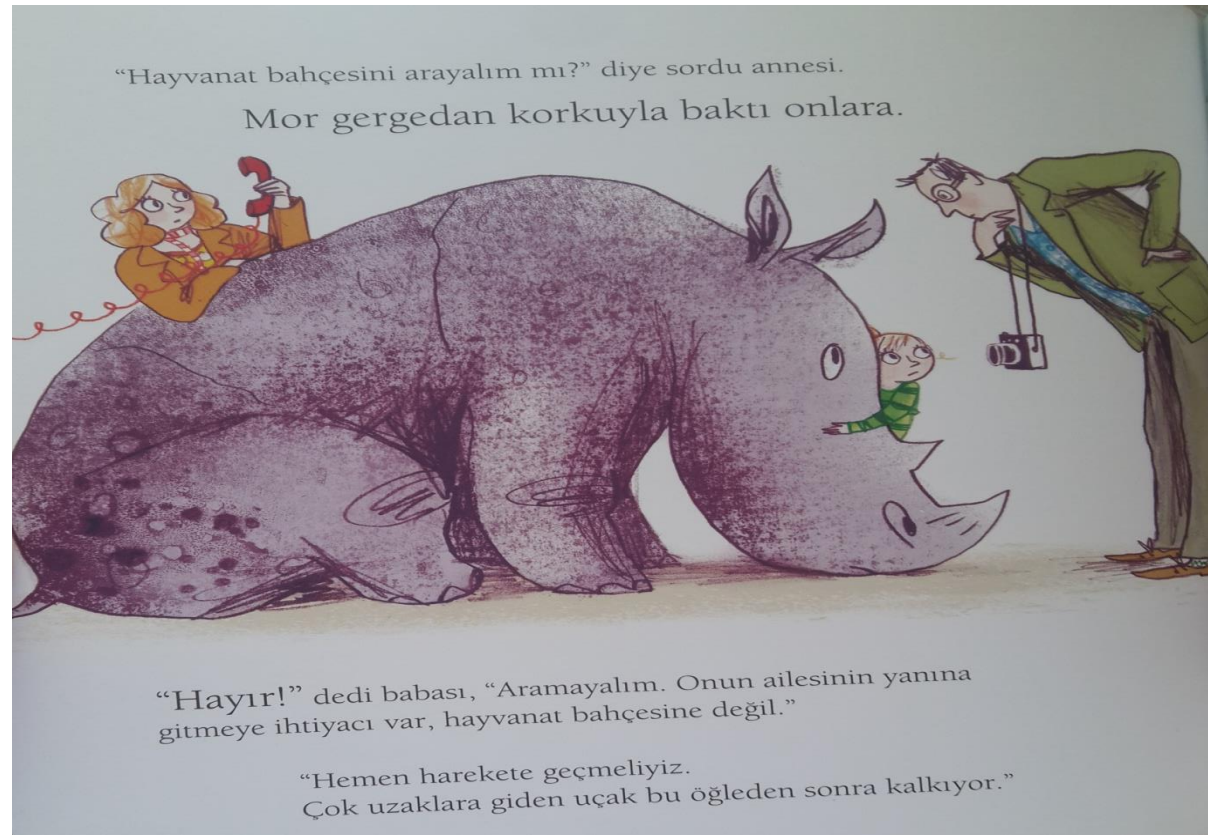
Gergedanlar Krep Yemez Sf.16

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 19

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 20

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 23

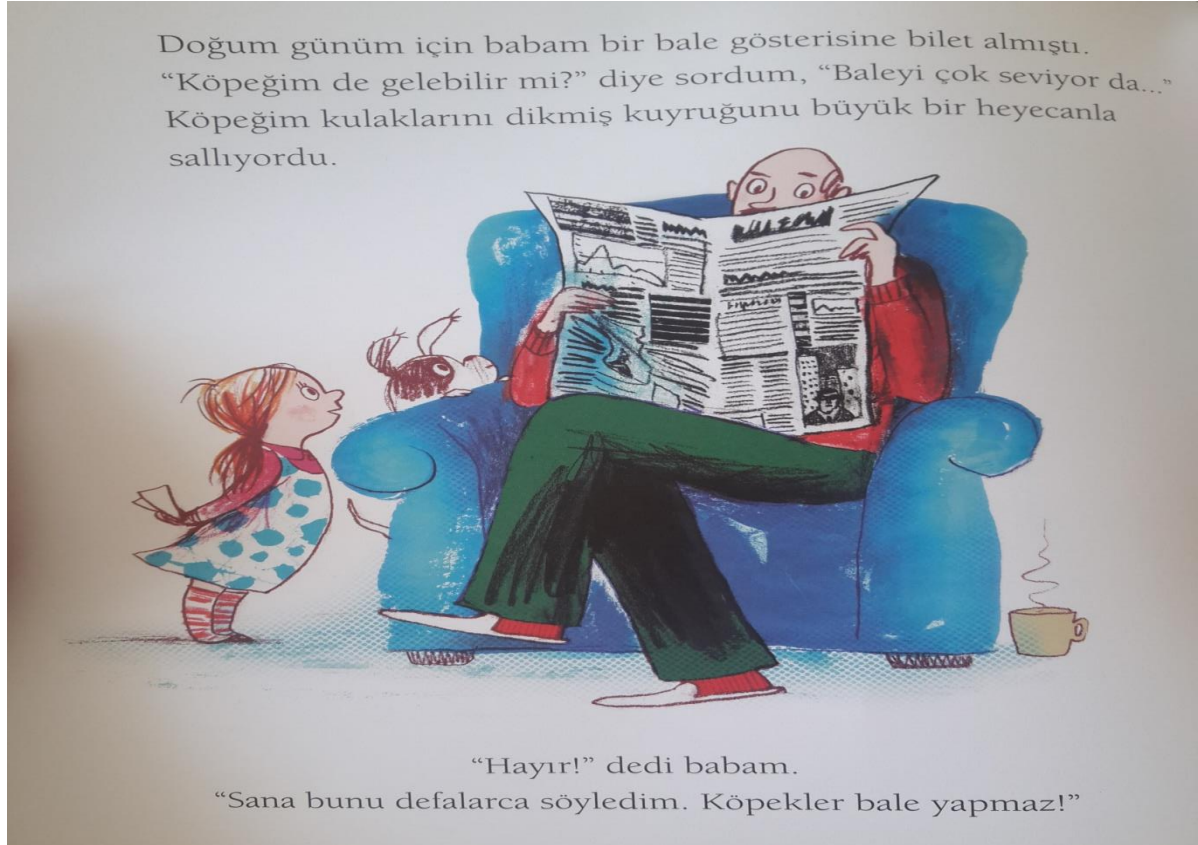
Gergedanlar Krep Yemez Sf. 24

Gergedanlar Krep Yemez Sf. 27

Köpekler Bale Yapmaz Sf. 6

Köpekler Bale Yapmaz Sf. 14

Bale gösterisine gitmek için otobüs beklerken zavallı köpeğimi düşünüyordum. Gelemediği için kim bilir ne kadar üzgündü. Birden tuhaf bir şey hissettim.

Köpekler Bale Yapmaz Sf. 15

İçimden bir ses izlendiğimi söylüyordu...

Köpekler Bale Yapmaz Sf. 16